

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESAS KOLĒĢIJA

Jura Alunāna iela 1, Rīga, LV 1010

Tālrunis: 67830735, 67210274 Fakss: 67830770
e-mail: tiesa@satv.tiesa.gov.lv

LĒMUMS PAR LIETAS IEROSINĀŠANU

Rīgā

2023. gada 8. martā

Satversmes tiesas 4. kolēģija šādā sastāvā: kolēģijas priekšsēdētājs Jānis Neimanis, tiesneši Artūrs Kučs un Anita Rodiņa,

izskatījusi Satversmes tiesā saņemto SIA „PZD-1” (turpmāk – Pieteikuma iesniedzēja) pieteikumu par lietas ierosināšanu (pieteikums Nr. 19/2023),

konstatēja:

1. No pieteikuma izriet, ka Pieteikuma iesniedzēja lūdz Satversmes tiesu atzīt:

1.1. likuma „Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937. gada Civillikuma ievada, mantojuma tiesību un lietu tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un piemērošanas kārtību” (turpmāk – apstrīdētais likums) 38. panta pirmo un otro daļu par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 1. pantam, kā arī 105. panta pirmajam un trešajam teikumam un spēkā neesošu no 2023. gada 1. janvāra;

1.2. apstrīdētā likuma 38. panta otro daļu par neatbilstošu Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un spēkā neesošu no 2023. gada 1. janvāra;

1.3. apstrīdētā likuma 38. panta trešo, piekto un sesto daļu, 39., 40., 41. pantu un 42. panta ceturto daļu par neatbilstošu Satversmes 1. un 91. pantam, kā arī Satversmes 105. panta pirmajam un trešajam teikumam un spēkā neesošu no 2023. gada 1. janvāra;

1.4. apstrīdētā likuma 42. panta trešo daļu par neatbilstošu Satversmes 1. pantam un 92. panta pirmajam teikumam un spēkā neesošu no 2023. gada 1. janvāra;

1.5. apstrīdētā likuma 38. panta pirmo, otro, trešo, piekto un sesto daļu, 39., 40., 41. pantu, kā arī 42. panta trešo un ceturto daļu (turpmāk – apstrīdētās normas) par neatbilstošu Latvijas Republikas valdības un Izraēlas valsts valdības līguma par ieguldījumu veicināšanu un savstarpējo aizsardzību (turpmāk – Latvijas un Izraēlas līgums) 5. panta 1. punktam un spēkā neesošu no 2023. gada 1. janvāra.

2. Apstrīdētā likuma 38. panta pirmā daļa paredz: „Ja būve ir patstāvīgs īpašuma objekts saskaņā ar šā likuma 14. panta pirmās daļas 1., 2., 3. vai 4. punktu, līdz būves apvienošanai vienā īpašumā ar zemi būves īpašniekam uz likuma pamata ir lietošanas tiesības uz zemi, ciktāl tās nepieciešamas īpašuma tiesību īstenošanai pār būvi. Šāds likumisko lietošanas tiesību aprobežojums ir reālservitūts par labu būvei, kas ir patstāvīgs īpašuma tiesību objekts, un lietošanas tiesībām ir piemērojami Civillikuma noteikumi par reālservitūtu, ciktāl šis likums nenosaka citādi.”

Minētā panta otrā daļa paredz: „Būves īpašniekam uz likuma pamata ir pienākums maksāt lietošanas maksu zemes īpašniekam par zemes lietošanas tiesībām. Likumiskās lietošanas maksas apmērs ir četri procenti no lietošanā esošās zemes kadastrālās vērtības gadā, bet ne mazāks par 50 *euro* gadā. Būves īpašnieks un zemes īpašnieks var rakstveidā vienoties par citu lietošanas maksas apmēru. Šāda vienošanās nesaista nekustamā īpašuma ieguvēju, mainoties būves vai zemes īpašniekam.”

Savukārt šā panta trešā, piektā un sestā daļa tostarp regulē zemes lietošanas maksas samaksas kārtību un kārtību, kādā nosakāma lietošanā esošās zemes platība un robežas.

Apstrīdētā likuma 39. pants ierobežo zemes īpašnieka tiesības rīkoties ar savu īpašumu, ja uz šīs zemes esošās būves īpašniekam ir likumiskās zemes lietošanas tiesības. Zemes īpašniekam liegts ierobežot būves īpašnieka iespējas lietot zemi atbilstoši būves īpašniekam ar likumu piešķirtajām lietošanas tiesībām vai kā citādi viņam kaitēt saistībā ar zemes lietošanas tiesību izmantošanu.

Šā likuma 40. pants paredz, ka likumiskās zemes lietošanas tiesības aptver arī zemes būtiskas daļas un servitūtus, un nosaka tiesības, pienākumus un atbildību būves īpašniekam zemes lietošanas tiesību īstenošanā.

Minētā likuma 41. pants paredz to, kā likumiskās zemes lietošanas tiesības izbeidzas, un būves īpašnieka pienākumu atbrīvot lietošanā esošo zemi no būves blakus lietām, ja vien būves īpašnieks un zemes īpašnieks nevienojas citādi.

Atbilstoši apstrīdētā likuma 42. panta trešajai daļai zemes un būves īpašnieka savstarpējo tiesisko attiecību saturu nosakošās vienošanās vai tiesas nolēmumi nav spēkā ar 2023. gada 1. janvāri.

Savukārt apstrīdētā likuma 42. panta ceturajā daļā noteic: „Ja šā panta otrajā daļā minētajos gadījumos lietošanā esošās zemes platību un robežas nosaka normatīvie akti, šī platība turpmāk atzīstama par lietošanā esošo zemi. Ja normatīvie akti lietošanā esošās zemes platību un robežas nenosaka, bet būves īpašnieks un zemes īpašnieks par to ir vienojušies vai to ir noteikusi tiesa, šī zemes platība turpmāk atzīstama par lietošanā esošo zemi saskaņā ar šā likuma 38. panta piekto daļu.”

3. Atbilstoši Satversmes tiesas likuma 20. panta piektajai daļai, lemjot par to, vai uz saņemtā pieteikuma pamata ir ierosināma lieta, kolēģija izvērtē, vai:

- 1) lieta ir piekritīga Satversmes tiesai;
- 2) iesniedzējs ir tiesīgs iesniegt pieteikumu;
- 3) pieteikums atbilst Satversmes tiesas likuma 18.–19.³ panta prasībām;
- 4) pieteikums nav iesniegts par jau izspriestu prasījumu;
- 5) pieteikumā ietvertais juridiskais pamatojums vai faktisko apstākļu izklāsts pēc būtības nav mainījies salīdzinājumā ar iepriekš iesniegto pieteikumu, par kuru lēmusi kolēģija.

4. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. un 6. punktu Satversmes tiesa izskata lietas par likumu atbilstību Satversmei, kā arī Latvijas nacionālo tiesību normu atbilstību tiem Latvijas noslēgtajiem starptautiskajiem līgumiem, kuri nav pretrunā ar Satversmi. Līdz ar to pieteikumā ietvertais prasījums ir piekritīgs Satversmes tiesai.

5. Satversmes tiesas likuma 17. panta pirmās daļas 11. punkts noteic, ka persona pieteikumu Satversmes tiesā var iesniegt tikai Satversmē noteikto pamattiesību aizskāruma gadījumā. Līdz ar to Pieteikuma iesniedzēja ir tiesīga iesniegt pieteikumu, ievērojot konstitucionālajai sūdzībai Satversmes tiesas likuma 18. un 19.² pantā noteiktās prasības.

6. Atbilstoši Satversmes tiesas likuma 19.² panta pirmajai daļai konstitucionālo sūdzību Satversmes tiesai var iesniegt ikviena persona, kura uzskata, ka tai Satversmē noteiktās pamattiesības aizskar tiesību norma, kas neatbilst augstāka juridiska spēka tiesību normai. Savukārt šā likuma 19.² panta sestās daļas 1. punkts prasa pieteikumā šādu uzskatu pamatot.

Personas pamattiesību aizskārums ir konstatējams, ja: pirmkārt, personai Satversmē ir ietvertas konkrētās pamattiesības; otrkārt, tieši apstrīdētā norma aizskar personai Satversmē ietvertās pamattiesības (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 30. decembra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2020-08-01 11. punktu*).

No pieteikuma un tam pievienotajiem dokumentiem izriet, ka Pieteikuma iesniedzējai pieder nekustamais īpašums – zemes gabals. Uz zemes gabala atrodas Latvijas Republikas īpašumā esošas būves – Jēkabpils cietums. Būvēm nepieciešamās iznomājamās zemes plātība un nomas maksas apmērs līdz apstrīdēto normu spēkā stāšanās brīdim jau noteikts ar tiesas spriedumu.

Pēc Pieteikuma iesniedzējas ieskata, zemes lietošanas tiesību kā reālservitūta un zemes lietošanas maksas apmēra noteikšana apstrīdētā likuma normās būtiski samazina ienākumus no īpašuma. Turklāt ar šīm normām zemes īpašniekiem dalītā īpašuma gadījumā bez objektīva un saprātīga pamata esot noteikts vienāds zemes lietošanas maksas apmērs, neņemot vērā zemes īpašnieku atšķirīgos apstākļus, kas izrietot no tā, kādam mērķim uz

viņiem piederošā zemes gabala esošā būve tiek izmantota. Vēl jo vairāk – minētās normas neatbilstot Satversmes tiesas judikatūrai par piespiedu dalīto īpašumu. Ar apstrīdētā likuma 42. panta trešo daļu pretēji *res judicata* principam un tiesiskās paļāvības principam tiekot grozīti likumīgā spēkā stājušies tiesas nolēmumi.

6.1. Apstrīdētā likuma 38. panta pirmā un otrā daļa paredz, ka gadījumā, ja uz personai piederoša zemes gabala atrodas citai personai piederoša būve, vispārīgi būves īpašniekam ir lietošanas tiesības uz zemi – reālservitūts par labu būvei –, un pienākums maksāt lietošanas maksu zemes īpašniekam četru procentu apmērā no lietošanā esošās zemes kadastrālās vērtības gadā, bet ne mazāku par 50 *euro* gadā, ja būves īpašnieks un zemes īpašnieks nav vienojušies citādi.

Pieteikumā ir pamatots, ka apstrīdētā likuma 38. panta pirmā un otrā daļa rada Pieteikuma iesniedzējai Satversmes 105. panta pirmajā un trešajā teikumā ietvertu pamattiesību aizskārumu, jo ierobežo tās tiesības rīkoties ar īpašumu, kā arī gūt no tā vēlamo peļņu. Pieteikumā arī pamatots, ka apstrīdētā likuma 38. panta otrā daļa pārkāpj Satversmes 91. panta pirmajā teikumā nostiprināto tiesiskās vienlīdzības principu. Tāpat pieteikumā norādīts, ka Pieteikuma iesniedzējas pamattiesību aizskārumus nav samērīgs un neatbilst Satversmes 1. pantā ietvertajam tiesiskās paļāvības principam.

Līdz ar to pieteikums daļā par apstrīdētā likuma 38. panta pirmās un otrās daļas atbilstību Satversmes 1. pantam, kā arī 105. panta pirmajam un trešajam teikumam un daļā par apstrīdētā likuma 38. panta otrās daļas atbilstību Satversmes 91. panta pirmajam teikumam atbilst Satversmes tiesas likuma 19.² panta pirmajā daļā un sestās daļas 1. punktā noteiktajām prasībām.

6.2. Atbilstoši apstrīdētā likuma 42. panta trešajai daļai zemes un būves īpašnieka savstarpējo tiesisko attiecību saturu nosakošās vienošanās vai tiesas nolēmumi nav spēkā ar 2023. gada 1. janvāri.

Ar šo normu atceļot spēkā esošu tiesas spriedumu tiekot pārkāpts Satversmes 1. pantā nostiprinātais tiesiskās paļāvības princips. Šī norma neatbilstot arī Satversmes 92. panta pirmajam teikumam, jo paredz galīga un spēkā esoša tiesas nolēmuma pārskatīšanu, tādā veidā pārkāpjot *res judicata* principu.

Līdz ar to pieteikums daļā par apstrīdētā likuma 42. panta trešās daļas atbilstību Satversmes 1. pantam un 92. panta pirmajam teikumam atbilst Satversmes tiesas likuma 19.² panta pirmajā daļā un sestās daļas 1. punktā noteiktajām prasībām.

6.3. Apstrīdētā likuma 38. panta trešā, piektā un sestā daļa regulē zemes lietošanas maksas samaksas kārtību un kārtību, kādā nosakāma lietošanā esošās zemes platība un robežas. Šā likuma 39. pants liedz ierobežot būves īpašnieka iespējas lietot zemi atbilstoši būves īpašniekam ar likumu piešķirtajām lietošanas tiesībām vai kā citādi viņam kaitēt saistībā ar zemes lietošanas tiesību izmantošanu. Minētā likuma 40. pants paredz, ka likumiskās zemes lietošanas tiesības aptver arī zemes būtiskas daļas un servitūtus, un nosaka tiesības, pienākumus un atbildību būves īpašniekam zemes lietošanas tiesību īstenošanā. Apstrīdētā likuma 41. pants paredz to, kādos gadījumos izbeidzas likumiskās zemes lietošanas tiesības, un būves īpašnieka pienākumu atbrīvot lietošanā esošo zemi no būves blakus lietām, ja vien būves īpašnieks un zemes īpašnieks nevienojas citādi. Savukārt šā likuma 42. panta ceturtnā daļa tostarp paredz minētā likuma 38., 39., 40. un 41. panta piemērošanas kārtību daļā par lietošanā esošās zemes platību un robežu noteikšanu.

No pieteikuma izriet, ka Pieteikuma iesniedzējas ieskatā šīs normas neatbilst Satversmes 1. pantam. Taču pieteikumā nav sniegts pamatojums tam, kā katra no šīm normām rada Satversmē ietvertu pamattiesību aizskārumu tieši Pieteikuma iesniedzējai.

Tātad pieteikums daļā par apstrīdētā likuma 38. panta trešās, piektās un sestās daļas, 39., 40., 41. panta un 42. panta ceturtnās daļas atbilstību Satversmes 1. pantam neatbilst Satversmes tiesas likuma 19.² panta pirmajā daļā un sestās daļas 1. punktā noteiktajām prasībām.

6.4. Pieteikuma iesniedzēja lūgusi apstrīdētās normas atzīt par neatbilstošām arī Latvijas un Izraēlas līguma 5. panta 1. punktam. Šī norma paredz jebkuras līgumslēdzējpusēs ieguldītāju aizsardzību pret tās ieguldījumu nacionalizāciju, ekspropriāciju vai tām pielīdzināmām darbībām.

Starptautiskajos līgumos un Satversmē ietvertās pamattiesības Latvijas tiesību sistēmā veido vienotu veselumu. Tādējādi, ja pieteikumā ir ietverts prasījums izvērtēt apstrīdētās normas atbilstību Latvijas noslēgtajiem starptautiskajiem līgumiem, kuri nav

pretrunā ar Satversmi, pieteikuma iesniedzējam jāpamato, kādēļ apstrīdētās normas atbilstība starptautisko tiesību normai būtu vērtējama atsevišķi no Satversmes normas. Proti, jāpamato, ka starptautisko tiesību norma paredz plašāku, no Satversmes atšķirīgu, pamattiesību aizsardzības apjomu (*sal. sk., piemēram, Satversmes tiesas 2019. gada 7. novembra sprieduma lietā Nr. 2018-25-01 17. punktu un 2019. gada 5. decembra sprieduma lietā Nr. 2019-01-01 16.3.1. punktu*).

Pieteikumā šāds pamatojums nav ietverts. Tāpat pieteikumā nav ietverts pamatojums tam, ka ar apstrīdētajām normām būtu paredzēta Pieteikuma iesniedzējas dalībnieku ieguldījumu nacionalizācija vai ekspropriācija Latvijas un Izraēlas līguma 5. panta 1. punkta izpratnē.

Līdz ar to pieteikums daļā par apstrīdēto normu atbilstību Latvijas un Izraēlas līguma 5. panta 1. punktam neatbilst Satversmes tiesas likuma 19.² panta pirmajā daļā un sestās daļas 1. punktā noteiktajām prasībām.

7. Atbilstoši Satversmes tiesas likuma 19.² panta otrajai daļai persona var iesniegt konstitucionālo sūdzību Satversmes tiesai vienīgi gadījumā, ja viņa ir izmantojusi visas iespējas aizstāvēt savas tiesības ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem vai arī ja personai šādu iespēju nav.

Apstrīdētā likuma 38. panta pirmā un otrā daļa, kā arī 42. panta trešā daļa ir imperatīvas, skaidri formulētas normas, un Pieteikuma iesniedzēja atrodas šo normu tvērumam tipiskā situācijā. Tādējādi Pieteikuma iesniedzējai nav iespēju aizstāvēt savas tiesības ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem.

Līdz ar to pieteikums daļā par apstrīdētā likuma 38. panta pirmās un otrās daļas atbilstību Satversmes 1. pantam, kā arī 105. panta pirmajam un trešajam teikumam, apstrīdētā likuma 42. panta trešās daļas atbilstību Satversmes 1. pantam un 92. panta pirmajam teikumam un apstrīdētā likuma 38. panta otrās daļas atbilstību Satversmes 91. panta pirmajam teikumam atbilst Satversmes tiesas likuma 19.² panta otrajā daļā noteiktajām prasībām.

8. Satversmes tiesas likuma 19.² panta ceturtais daļas otrais teikums nosaka: „Ja nav iespēju Satversmē noteiktās pamattiesības aizstāvēt ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem, konstitucionālo sūdzību (pieteikumu) Satversmes tiesai var iesniegt sešu mēnešu laikā no pamattiesību aizskāruma brīža.”

8.1. Konkrētajā gadījumā termiņš konstitucionālās sūdzības iesniegšanai par apstrīdētā likuma 38. panta pirmo un otro daļu ir skaitāms no brīža, kad šīs normas stājās spēkā, proti, 2022. gada 1. janvāra. Pieteikums Satversmes tiesā saņemts 2023. gada 8. februārī. Tādējādi konstitucionālās sūdzības iesniegšanas termiņš šajā pieteikuma daļā nav ievērots.

Līdz ar to pieteikums daļā par apstrīdētā likuma 38. panta pirmās un otrās daļas atbilstību Satversmes 1. pantam, kā arī 105. panta pirmajam un trešajam teikumam un apstrīdētā likuma 38. panta otrās daļas atbilstību Satversmes 91. panta pirmajam teikumam neatbilst Satversmes tiesas likuma 19.² panta ceturtais daļas otrajā teikumā noteiktajām prasībām.

8.2. Termiņš konstitucionālās sūdzības iesniegšanai par apstrīdētā likuma 42. panta trešo daļu ir skaitāms no 2023. gada 1. janvāra. Tā kā pieteikums Satversmes tiesā saņemts 2023. gada 8. februārī, konstitucionālās sūdzības iesniegšanas termiņš šajā pieteikuma daļā ir ievērots.

Līdz ar to pieteikums daļā par apstrīdētā likuma 42. panta trešās daļas atbilstību Satversmes 1. pantam un 92. panta pirmajam teikumam atbilst Satversmes tiesas likuma 19.² panta ceturtais daļas otrajā teikumā noteiktajām prasībām.

9. Pieteikumā ir sniegts lietas faktisko apstākļu izklāsts un juridiskais pamatojums par apstrīdētā likuma 42. panta trešās daļas iespējamo neatbilstību Satversmes 1. pantam un 92. panta pirmajam teikumam. Pieteikumam ir pievienoti dokumenti, kas nepieciešami lietas apstākļu noskaidrošanai. Tas šajā prasījuma daļā atbilst arī pārējām Satversmes tiesas likuma 18. un 19.² pantā noteiktajām prasībām.

Ņemot vērā konstatēto un pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 20. pantu, Satversmes tiesas 4. kolēģija

nolēma:

1. Ierosināt Satversmes tiesā lietu „Par likuma „Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937. gada Civillikuma ievada, mantojuma tiesību un lietu tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un piemērošanas kārtību” 42. panta trešās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam un 92. panta pirmajam teikumam” pēc SIA „PZD-1” pieteikuma (pieteikums Nr. 19/2023).

2. Atzīt, ka nav nepieciešams uzaicināt institūciju, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeimu – iesniegt atbildes rakstu, jo Satversmes tiesā ir ierosināta lieta Nr. 2022-04-01 „Par likuma „Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937. gada Civillikuma ievada, mantojuma tiesību un lietu tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un piemērošanas kārtību” 38. panta pirmās un otrās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 91. pantam, kā arī 105. panta pirmajam un trešajam teikumam un likuma „Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937. gada Civillikuma ievada, mantojuma tiesību un lietu tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un piemērošanas kārtību” 42. panta trešās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam un 92. panta pirmajam teikumam”, un Saeima jau ir iesniegusi atbildes rakstu ar lietas faktisko apstākļu izklāstu un juridisko pamatojumu.

3. Atteikties ierosināt lietu par likuma „Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937. gada Civillikuma ievada, mantojuma tiesību un lietu tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un piemērošanas kārtību” 38. panta pirmās un otrās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam un 105. panta pirmajam un trešajam teikumam.

4. Atteikties ierosināt lietu par likuma „Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937. gada Civillikuma ievada, mantojuma tiesību un lietu tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un piemērošanas kārtību” 38. panta otrās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam.

5. Atteikties ierosināt lietu par likuma „Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937. gada Civillikuma ievada, mantojuma tiesību un lietu tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un piemērošanas kārtību” 38. panta trešās, piektās un sestās daļas, 39., 40., 41. panta un 42. panta ceturtās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam.

6. Atteikties ierosināt lietu par likuma „Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937. gada Civillikuma ievada, mantojuma tiesību un lietu tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un piemērošanas kārtību” 38. panta pirmās, otrās, trešās, piektās un sestās daļas, 39., 40., 41. panta un 42. panta trešās un ceturtās daļas atbilstību Latvijas Republikas valdības un Izraēlas valsts valdības līguma par ieguldījumu veicināšanu un savstarpējo aizsardzību 5. panta 1. punktam.

Lēmums nav pārsūdzams.

Kolēģijas priekšsēdētājs

Jānis Neimanis